

Research Paper

An Analysis of the Livability of Urban Areas Case Study Region one Tehran Metropolitan

Hadise Moazzami Goudarzi¹, Ali Tavakolan^{*2}

1, Department of Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.

2, Department of Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Received: 2021/10/24

Accepted: 2021/11/29

PP: 208-224

Use your device to scan and
read the article online

Keywords:

Urban viability, physical, sustainable development, factor analysis, Tehran.

Abstract

To achieve sustainability, quality of life, spatial identity and community health, we need a city in which we see revitalization and the city or urban centers for "living, working with or without good infrastructure, public facilities and services, diverse and accessible transportation. Affordable housing, a variety of job opportunities and buildings and a pleasant natural environment to experience the quality of life by local communities or visitors, and this is achieved when we have a livable city. The purpose of this study is to analyze and identify the viability of urban areas of Tehran. The research method is descriptive-analytical. Also, in order to identify various dimensions of livability in urban areas of Tehran, using the latest statistics, information and questionnaire tools in the form of 11 components and among 10 districts of Tehran Region 1, it has been studied and its results have been evaluated using factor analysis model. In this paper, first, using factor analysis, the indicators are reduced and a set of factors involved in the viability rate are extracted, and then, using the standardized rating ranking method, the ten areas of region one of Tehran are ranked. The obtained results show that the rankings of the districts of region one of Tehran are: District 1, District 10, District 5, District 4, District 8, District 7, District 6, District 3, District 2, District 9, respectively. In this ranking, zone one has the highest viability rank and zone nine is in an unfavorable position in terms of viability.

Citation: Hadise Moazzami Goudarzi, Ali, Tavakolan. (2022): An Analysis of the Livability of Urban Areas: A Case Study of Tehran Region 1. Journal Research and Urban Planning, Vol 13 No 49, PP 208-224

DOI: 10.30495/JUPM.2021.29248.4032

* **Corresponding author:** Ali Tavakolan

Address: Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Tell: +989121051551

Email: dr.tavakolan@me.com

Extended Abstract

Introduction

The city as a geographical, economic, political and sociological reality in each period of its development has been influenced by each of these factors and has influenced each of them. The complexity of each of these factors has created the complexity of the city as their spatial crystallization. Certainly, organizing and regulating the city and how it grows and evolves requires the thematics of the city and urban issues and then planning for it. In general, the belief in improving the environment is one of the sources of the idea of urban planning and perhaps its most important fixed ideology. The rapid growth and development of cities in the last century, and especially in recent decades, led to the prevalence of urban plans to balance urban development, and industrialized and developed countries as the first countries to plan for their cities. In Iran, too, although urban growth and development began with a delay, in practice it includes the same problems that Western cities faced. In fact, the urban development developments of the last 200 years of the industrial world and the last 100 years of Iran and the metropolis of Tehran are no different except for the difference in time and place. The main problem of both delays in the perception of necessity is the facts and the rawness of urban planning ideas. The theory of viability was first introduced by the National Arts Organization in 1970 to achieve its goals and programs. The idea was later embraced by other research centers and organizations such as the Environmental Protection Agency, which has conducted extensive studies on the viability of US cities. However, livability as a concept can be very broad or limited depending on the context in which it is defined. Nevertheless, the quality of life in any place is at the center of this concept and includes a wide variety of measurable indicators that usually consist of density, transportation, security and stability of its fixed components.

Methodology

The research is descriptive-analytical in terms of method and nature and is in the category of applied research in terms of purpose. Theoretical foundations are based on documentary studies, libraries. To select the indicators affecting the viability and prioritize these indicators in measuring the viability, 50 experts from the field (traffic, urban services, municipal urban planning, governorate, governorate, roads and urban planning), by Delphi method to test the questionnaire

randomly for Weighing is used. Some of the required information has been collected from the Statistics Center. In this study, viability indicators and factor analysis model have been used to assess the viability in the ten areas of region one of Tehran. Quantitative and qualitative analysis of viability is done through a tool called variables called viability indicators. In this research, 11 components have been used, which can be seen in Table 2.

Results and discussion

In this study, in order to study more deeply in the areas of region one of Tehran, factor analysis method has been used for leveling. Data processing is also done using SPSS software under Windows. Using the method of factor analysis, a large set of variables of seemingly unrelated variables establishes a special relationship under a hypothetical model. The difference between this method and multiple regression is that, firstly, the variables used in the factor analysis technique do not enter directly into the structure of the communication model, and secondly, the number of factors is much less than the number of main variables. The basic premise of this technique is that there is a relationship or model between the variables used and this technique intends to identify and discover this complex relationship between the variables. The use of factor analysis can solve many problems in solving multi-criteria decision making problems. In order to use the factor analysis technique, the following steps must be taken: selecting variables for factor analysis, calculating the correlation matrix, extracting the set of primary factors, extracting the sum of final factors by their period, naming factors, calculating factor scores and ranking regions. After selecting the indicators, we must create a data matrix for the 10 desired areas. In region one of Tehran, we want to rank 10 regions using 11 components, so a matrix of 10 x 11 is formed. After entering the data matrix information in SPSS software, an output called Descriptivestatics table is obtained, which includes the mean, standard deviation and number of indicators.

Conclusion

In this research, an attempt was made to present the viability status of a metropolitan area of Tehran, using factor analysis and studies from the research background, using the components of the road network, environment, transportation, education, and employment. Findings show that according to experts and senior managers of various organizations, the most important factor in achieving viability is the factors and components of urban facilities and housing that can play a role in the viability system of Tehran metropolis as well as recreational and sports components during dehydration. They

enjoy in area one. In this study, 11 components of viability were counted, which are loaded in the form of a significant factor. Due to the fact that various indicators are loaded in this factor, for naming the indicators that have a higher loading number, we pay attention to the economic, educational and health indicators. The results also show that the rankings of the districts of Tehran Region 1 are: District 1, District 10, District 5, District 4, District 8, District 7, District 6, District 3, District 2, District 9, respectively. In this ranking, zone one has the highest viability rank and zone nine is in an unfavorable position in terms of viability.

تحلیلی بر زیست‌پذیری مناطق شهری (نمونه موردی: منطقه ۱ تهران)

حدیثه معظمی گودرزی^۱، علی توکلان^۲

۱- دانشجوی دکتری تخصصی رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
 ۲- استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

برای رسیدن به پایداری، کیفیت زندگی، هویت مکانی و سلامتی جوامع نیاز به یک شهری داریم که در آن شاهد احیا و شهر یا مراکز شهری برای «زندگی»، کار با حضور یا پشتیبانی زیرساخت‌های خوب، امکانات و خدمات عمومی، حمل‌ونقل متنوع و در دسترس، مسکن مقرون‌به‌صرفه، تنوع فرصت‌های شغلی و ساختمان‌ها و محیط طبیعی دلپذیر برای تجربه کیفیت زندگی توسط جوامع محلی یا بازدیدکنندگان باشیم و این مهم زمانی محقق می‌شود که شهر زیست‌پذیر داشته باشیم. هدف این پژوهش تحلیل و شناخت زیست‌پذیری مناطق شهری تهران می‌باشد. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. همچنین برای شناسایی ابعاد گوناگون زیست‌پذیری در مناطق شهری تهران با استفاده از آخرین آمار و اطلاعات و ابزار پرسشنامه در قالب ۱۱ مؤلفه و در میان ۱۰ ناحیه منطقه یک تهران، مورد مطالعه قرار گرفته و نتایج آن با بهره‌گیری از مدل تحلیل عاملی ارزیابی شده است. در این نوشتار ابتدا با استفاده از تحلیل عاملی اقدام به کاهش شاخص‌ها و استخراج مجموعه عوامل دخیل در میزان زیست‌پذیری پرداخته شده و پس از آن با استفاده از روش رتبه‌بندی امتیاز استاندارد شده، نواحی ده‌گانه منطقه یک تهران رتبه‌بندی شده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد رتبه‌بندی نواحی منطقه یک تهران به ترتیب عبارت است از: ناحیه ۱، ناحیه ۱۰، ناحیه ۵، ناحیه ۴، ناحیه ۸، ناحیه ۷، ناحیه ۶، ناحیه ۳، ناحیه ۲، ناحیه ۹. در این رتبه‌بندی ناحیه یک دارای بالاترین رتبه زیست‌پذیری و ناحیه نه به لحاظ زیست‌پذیری در وضعیت نامطلوبی قرار دارد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۸

شماره صفحات: ۲۲۴-۲۰۸

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه‌های کلیدی:

زیست‌پذیری شهری، کالبد، توسعه پایدار، تهران، تحلیل عاملی.

استناد: معظمی گودرزی، حدیثه؛ توکلان، علی (۱۴۰۰): تحلیلی بر زیست‌پذیری مناطق شهری (نمونه موردی: منطقه ۱ تهران)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۱۳، شماره ۴۹، مردادشت، صص ۲۲۴-۲۰۸.

DOI: 10.30495/JUPM.2021.29248.4032

□ نویسنده مسئول: علی توکلان

نشانی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.

تلفن: ۰۹۱۲۱۰۵۱۵۵۱

پست الکترونیکی: dr.tavakolan@me.com

مقدمه:

زندگی در آنجا در زمان حال و آینده دارند (Nab & Agdam, 2019:165). (Ahmed, El-Halafawy et al, 2019:165). زیست‌پذیری در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی است و در واقع همان دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است (Yarahmadi, 2020) و شامل نماگرهای قابل اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل‌ونقل، امنیت و پایداری اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (Evans, 2002:5). مسئله این تحقیق از اینجا ناشی می‌شود که شتاب و سرعت رشد جمعیت و گسترش محدوده شهر طی چند دهه گذشته، محدودیت‌های طبیعی تهران (کمبود آب، آلودگی شدید هوا، آسیب‌پذیری در برابر زلزله)، دگرگونی‌های اجتماعی و اقتصادی حاصل از وقوع انقلاب اسلامی و پیامدهای ناشی از نارسائی‌های نظام مدیریت شهری را با خود به همراه داشته است.

در شرایطی که حفظ سلامت ساکنان کلان‌شهر چندمیلیونی و مترکمی مثل تهران از آلودگی‌ها و تأمین حداقل امکانات برای گذران اوقات فراغت بسیار محدود آنها، حفظ و احیای دره‌های شمالی، رودخانه‌ها و باغ‌ها و چشم‌اندازهای زیبا و ایجاد فضاهای عمومی را به یک موضوع حیاتی تبدیل کرده است، با یأس و تأسف شاهد تخریب و از میان رفتن آنها هستیم.

افزایش جمعیت بی‌رویه و نامتناسب با ظرفیت‌ها و امکانات شهر، ناهنجاری‌های اجتماعی، ناکارآمدی اقتصادی، آلودگی‌های زیست‌محیطی (به‌ویژه هوا و آب)، ترافیک طاقت‌فرسا، کمبود خدمات و تأسیسات و تجهیزات شهری و مسائل ناشی از نابسامانی در تحولات کالبدی و نحوه استفاده از اراضی، ناامنی در برابر خطر سوانح طبیعی (به‌ویژه زلزله)، نابسامانی سیمای شهری، تخریب منابع و چشم‌اندازها و ارزش‌های طبیعی و میراث‌فرهنگی و تاریخی از جمله این مسائل هستند.

از یک سو فقدان سیاست‌ها و طرح‌ها و رویکردهای نادرست گذشته باعث شده است که توانائی‌های تهران برای ایفای نقش‌های حساس و حیاتی در سطوح ملی و فراملی به شدت کاهش یابد و نقش پایتخت کشور عمدتاً به تأمین هر چه بیشتر خانه و مغازه و دفتر کار برای ساکنانش کاهش یابد و

شهر به‌عنوان واقعیتی جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی و جامعه‌شناختی در هر دوره‌ای از رشد و تحول خود از هرکدام از این عوامل تأثیر پذیرفته و بر هرکدام از آنها تأثیر گذاشته است. پیچیدگی هر یک از این عوامل خود موجب پیچیدگی شهر به‌عنوان تبلور فضائی آنها بوده است (Kashef, 2016: 242). مطمئناً سازمان دادن و نظم بخشیدن به شهر و چگونگی رشد و تحول آن نیازمند موضوع‌شناسی شهر و مسائل شهری و سپس برنامه‌ریزی برای آن می‌باشد. به‌طورکلی اعتقاد به بهبود محیط یکی از سرچشمه‌های ایده برنامه‌ریزی شهری و شاید مهم‌ترین ایدئولوژی ثابت و استوار آن می‌باشد. رشد و تحول سریع شهرها در قرن اخیر و به‌خصوص در چند دهه اخیر باعث رواج طرح‌های شهری برای موزون ساختن توسعه‌های شهری شد و کشورهای صنعتی و پیشرفته به‌عنوان اولین کشورها اقدام به طرح‌ریزی برای شهرهای خود نمودند (Alijani, Pourahmad et al. 2020). در ایران نیز رشد و توسعه شهری هرچند با تأخیر شروع شد اما در عمل در برگیرنده همان مشکلاتی است که شهرهای غربی با آن روبرو بودند. در واقع تحولات شهرسازی ۲۰۰ سال اخیر جهان صنعتی و ۱۰۰ سال گذشته ایران و کلان‌شهر تهران تفاوتی جز تفاوت زمان و مکان ندارد. مشکل اصلی هر دو تأخیر در ادراک ضرورت، واقعیات و خامی در تدبیر و اندیشه‌های شهرسازی است (Zhan, Kwan et al, 2018:98).

بر اساس آنچه گفته شد برای رسیدن به پایداری، کیفیت زندگی، هویت مکانی و سلامتی جوامع نیاز به یک شهری داریم که در آن شاهد احیا و شهر یا مراکز شهری برای «زندگی، کار با حضور یا پشتیبانی زیرساخت‌های خوب، امکانات و خدمات عمومی، حمل‌ونقل متنوع و در دسترس، مسکن مقرون‌به‌صرفه، تنوع فرصت‌های شغلی و ساختمان‌ها و محیط طبیعی دلپذیر برای تجربه کیفیت زندگی توسط جوامع محلی یا بازدیدکنندگان باشیم و این مهم زمانی محقق می‌شود که شهر زیست‌پذیر داشته باشیم. برای مثال زیست‌پذیری به‌عنوان مناسب بودن برای زندگی انسان، کیفیت زندگی که ساکنان یک شهر یا منطقه تجربه کرده‌اند (Balsas, 2004:108) و استاندارد زندگی یا رفاه عمومی جمعیت در یک منطقه است که نشان می‌دهد زیست‌پذیری مفاهیم گسترده‌ای از ویژگی‌های محیطی شهری را در برمی‌گیرد و به مجموعه‌ای از عوامل مرتبط است (Saitluanga, 2014:550). زیست‌پذیری منعکس‌کننده رفاه یک اجتماع محلی است و مشتمل بر بسیاری از خصوصیات است که یک مکان را تبدیل به جایی می‌کند که مردم تمایل به

آنچه همواره در تعریف زیست‌پذیری بر آن تأکید شده است، در نظر گرفتن کلیت آن است. چنان‌که ریسینزکی در بیان اهمیت جامع‌نگری در زیست‌پذیری، آن را به یک پیاز تشبیه کرده است. بنا بر تعبیر او زیست‌پذیری همچون پیاز است؛ در ظاهر ساده اما متشکل از لایه‌های متعدد؛ از این‌رو، اگر به هر لایه جداگانه و مجزا از سایر لایه‌ها نگریسته شود کلیت آن از دست می‌رود (Baig, Rana et al. 2019). به باور «ایوانز» سکه زیست‌پذیری دو رو دارد که یک روی آن معیشت، و پایداری بوم‌شناختی روی دیگر آن است. در معیشت از یک‌سو، مشاغل باید به مسکن مناسب و معقول نزدیک باشد و از سوی دیگر درآمد آن متناسب با کرایه‌ها و تأمین خدمات مختلف باشد (Mohamadi, 2020)

شهر زیست‌پذیر

زیست‌پذیری اصطلاح وسیعی است که تاکنون هیچ تعریف دقیق و مشترکی برای آن ارائه نشده است. این مفهوم شامل مفاهیم شناخته شده‌ای مانند پایداری، کیفیت زندگی، هویت مکانی و سلامت جوامع است؛ برای مثال زیست‌پذیری به‌عنوان مناسب بودن برای زندگی انسان، کیفیت زندگی که ساکنان یک شهر یا منطقه تجربه کرده‌اند (Shahnavashi, Anvari, & Bostani, 2021) و استاندارد زندگی یا رفاه عمومی جمعیت در یک منطقه است که نشان می‌دهد زیست‌پذیری مفاهیم گسترده‌ای از ویژگی‌های محیطی شهری را در برمی‌گیرد و به مجموعه‌ای از عوامل مرتبط است (Zang et al., 2018: 3). نظریه زیست‌پذیری برای نخستین بار در سال ۱۹۷۰ توسط سازمان ملی هنر معرفی شد تا به اهداف و برنامه‌های خود برسند. این ایده پس از آن توسط سایر مراکز تحقیقاتی و سازمان‌هایی مانند آژانس حفاظت از محیط‌زیست پذیرفته شد که مطالعات گسترده‌ای را در مورد زیست‌پذیری شهرهای ایالات متحده انجام داده است (Shabanzadeh et al., 20۱۹:۲). زیست‌پذیری شامل احیا و برنامه‌ریزی شهر یا مراکز شهری به‌عنوان محلی برای «زندگی، کار و بازی» در محیطی است که با حضور یا پشتیبانی زیرساخت‌های خوب، امکانات و خدمات عمومی، حمل‌ونقل متنوع و در دسترس، مسکن مقرون‌به‌صرفه، تنوع فرصت‌های شغلی و ساختمان‌ها و محیط طبیعی دلپذیر برای تجربه کیفیت زندگی توسط جوامع محلی یا بازدیدکنندگان به میزان یکسان، مطرح شده است (Wong, 2018:3). اگرچه زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم می‌تواند باتوجه‌به بستر و زمینه‌ای که در آن تعریف می‌شود، بسیار گسترده و یا محدود باشد. با این‌وجود کیفیت زندگی در هر مکان در مرکز این مفهوم قرار داشته و شامل نماگرهای

فرصت‌های کمیاب و نادر برای تأمین فضاهای موردنیاز کارکردهای اقتصادی و خدماتی در سطح ملی و فراملی یک‌به‌یک از میان برود (Mousavi, ۲۰۱۷).

در نهایت اینکه مشکلات متعدد مثل آلودگی شدید هوا، ترافیک نابهنجار و فرساینده، آسیب‌پذیری زیاد در برابر زلزله احتمالی، کمبود چشمگیر فضاهای عمومی و خدمات شهری، کاهش آسایش و ایمنی نواحی مسکونی، پراکندگی و ناکارآمدی نواحی کار و فعالیت، ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی، نابسامانی سیما و منظر شهری و... تهران را به شهری غیرقابل‌زندگی تبدیل کرده است (Sasanpour, ۲۰۱۴).

اما متأسفانه چنین فرایندی در تهیه طرح تفصیلی مناطق تهران رعایت نشده است و می‌توان گفت توجه بیشتر به معیارهای کالبدی در ضوابط و مقررات طرح تفصیلی منطقه ۱ شهرداری تهران، عدم برخورداری به ارزیابی و بازنگری مستمر در طول تهیه و اجرای طرح، عدم توجه به تجارب جهانی در راستای تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری سبب شده است که هم به معیارهای زیست‌پذیری در تهیه طرح توجه نشود و هم در اجرا با کارآمدی و اثربخشی همراه نباشد؛ لذا ارزیابی کارآمدی و اثربخشی طرح تفصیلی منطقه ۱ شهر تهران با تأکید بر معیارهای زیست‌پذیری شهری ضروری می‌باشد. براین‌اساس هدف پژوهش حاضر شناسایی شاخص‌های زیست‌پذیری در منطقه ۱ شهرداری تهران می‌باشد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

نظریه زیست‌پذیری برای نخستین بار در سال ۱۹۷۰ توسط سازمان ملی هنر معرفی شد تا به اهداف و برنامه‌های خود برسند. این ایده پس از آن توسط سایر مراکز تحقیقاتی و سازمان‌هایی مانند آژانس حفاظت از محیط‌زیست پذیرفته شد که مطالعات گسترده‌ای را در مورد زیست‌پذیری شهرهای ایالات متحده انجام داده است. اگرچه زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم می‌تواند باتوجه‌به بستر و زمینه‌ای که در آن تعریف می‌شود، بسیار گسترده و یا محدود باشد (Kashef, 2016:245). با این‌وجود کیفیت زندگی در هر مکان در مرکز این مفهوم قرار داشته و شامل نماگرهای قابل‌اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل‌ونقل، امنیت و پایداری اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (Porta and Renne, 2005:58) (Pourahmad, Astaneh, Shahraki, & Pourghorban, 2020).

منعکس‌کننده رفاه یک اجتماع محلی است و مشتمل بر بسیاری از خصوصیات است که یک مکان را تبدیل به جایی می‌کند که مردم تمایل به زندگی در آنجا در زمان حال و آینده دارند (Daviran, 2020).

زیست‌پذیری در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی است و در واقع همان دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است و شامل نماگرهای قابل‌اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل‌ونقل، امنیت و پایداری اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (Hashemi, 2020).

تحقیقات داخلی و خارجی متعددی در ارتباط با زیست‌پذیری انجام شده است که مختصر اشاره می‌گردد.

قابل‌اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل‌ونقل، امنیت و پایداری اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (Perogordo Madrid, 2007: 240). اما آنچه همواره در تعریف زیست‌پذیری بر آن تأکید شده است، در نظر گرفتن کلیت آن است. چنان‌که ریسینزیکی در بیان اهمیت جامع‌نگری در زیست‌پذیری، آن را به یک پیاز تشبیه کرده است. بنا بر تعبیر او زیست‌پذیری همچون پیاز است؛ در ظاهر ساده اما متشکل از لایه‌های متعدد؛ از این‌رو، اگر به هر لایه جداگانه و مجزا از سایر لایه‌ها نگریسته شود کلیت آن از دست می‌رود. به باور «ایوانز» سکه زیست‌پذیری دو رو دارد که یک‌روی آن معیشت، و پایداری بوم‌شناختی روی دیگر آن است (Momeni, Jahanshahi, & Azmi, 2020). در معیشت از یک‌سو، مشاغل باید به مسکن مناسب و معقول نزدیک باشد و از سوی دیگر درآمد آن متناسب با کرایه‌ها و تأمین خدمات مختلف باشد. زیست‌پذیری

جدول ۱- پیشینه تحقیق

نویسندگان	عنوان	یافته‌ها و نتایج
ایران‌دوست و همکاران (۱۳۹۴)	شاخص زیست‌پذیری محیط‌های شهری، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهر مقدس قم	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد باید سیاست‌هایی برای تمرکززدایی فعالیت‌ها، تغییر در سیاست‌های توسعه مبتنی بر خودمحموری، تلاش برای تثبیت ساکنان قدیمی منطقه (نوسازی، افزایش کیفیت خدمات محله) و از این قبیل موارد اتخاذ شود تا کیفیت زندگی در این بخش از شهر بهبود یابد.
فرزانه ساسان پور، ۱۳۹۶	سنجش زیست‌پذیری مناطق شهری ارومیه	رویکرد زیست‌پذیری به سیستم شهری سالم، امن، با دسترسی مناسب و مقرون‌به‌صرفه اطلاق می‌شود که کیفیت بالای زندگی را موجب شده و رویکردی منتج از نظریه توسعه پایدار تلقی می‌گردد. علی‌رغم آنکه بررسی زیست‌پذیری شهری می‌تواند در شناسایی کمبودها و اقدامات جهت ارتقای زیست محیطی ساکنان متمرکز واقع شود، پرداختن به تئوری زیست‌پذیری در ایران و کلان‌شهر تهران به صورت محدود مورد توجه قرار گرفتن است.
وحید یاری قلی و همکاران، (۱۳۹۷)	بررسی جایگاه مفهوم زیست‌پذیری شهری در طرح توسعه شهری (نمونه مطالعاتی: طرح جامع شهر زنجان)	یافته‌های حاصل از تحلیل شاخص‌های ذهنی بر اساس توزیع پرسش‌نامه بین جامعه آماری نشان داد که وضعیت زیست‌پذیری عینی و ذهنی تقریباً منطبق بر هم نیستند می‌توان گفت که رابطه دو متغیر زیست‌پذیری با طرح‌های توسعه شهری معنادار است. به عبارتی، اجرای طرح‌های توسعه شهری ۳۷ درصد از زیست‌پذیری شهر زنجان را تبیین می‌کند. علاوه بر این، بیشترین مقدار هم‌بستگی اجرای طرح‌های توسعه شهری با شاخص اجتماعی و کمترین مقدار نیز متعلق به اقتصادی است.
نیک‌سرشت و همکاران (۱۳۹۸)	تبیین الگوی سازمان‌یابی فضایی زیست‌پذیری شهری در شهر ایلام	عوامل طبیعی بیشترین تأثیر را بر زیست‌پذیری شهر ایلام دارد و در مراتب بعدی عوامل تاریخی، اجتماعی، کالبدی و فعالیت‌ها و در نهایت ساختار اقتصادی قرار دارند.
برزگر و همکاران (۱۳۹۸)	تحلیل سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد زیست‌پذیری مورد مطالعه: محلات غیررسمی شهر زنجان	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که از بین ابعاد مختلف زیست‌پذیری، بعد کالبدی با ضریب معنی‌داری ۵/۶۱ به میزان بیشتری وضعیت حاکم بر زیست‌پذیری محلات غیررسمی شهر زنجان را رقم می‌زند. همچنین بعد اقتصادی با ضریب تأثیر ۰/۹۴ در رتبه دوم، بعد زیست‌محیطی با ضریب تأثیر ۰/۸۱ و بعد اجتماعی با ضریب تأثیر ۰/۴۱ در مراتب بعدی قرار می‌گیرند.
بدندو همکاران، ۲۰۱۴	زیست‌پذیری شهری: درس‌هایی از استرالیا برای کشف شاخص‌های اندازه‌گیری سلامت در کشور استرالیا	اهداف مقاله عبارت‌اند از: ۱ جمع‌آوری تعاریف زیست‌پذیری شهری و ویژگی‌های اجتماعی سلامت، ۲ ترکیب شاخص‌های مختلف زیست‌پذیری، ۳ ارزیابی کیفیت زیست‌پذیری همچنین با روش کیفی به ارزیابی پرداخته‌اند و به ۱۱ حوزه کلی در ارتباط با سلامت اجتماعی و رفاه رسیدند که ارتباطشان با سلامت و رفاه تأیید شد. عبارت‌اند از: جرم و امنیت، آموزش، شغل و درآمد، سلامت و خدمات اجتماعی، مسکن، تفریح و فرهنگ، غذای محلی و دیگر کالاها، محیط

۳. Badland

نویسندگان	عنوان	یافته‌ها و نتایج
		طبیعی، فضای باز عمومی، حمل‌ونقل انسجام اجتماعی و دموکراسی محلی.
ادامه جدول ۱- پیشینه تحقیق		
نویسندگان	عنوان	یافته‌ها و نتایج
لئو و لین (۲۰۱۷)	زیست‌پذیری شهری و توسعه گردشگری در چین	گردشگری باتوجهبه کیفیت زندگی محلی خنثی نیست. با تغییر نقش شهرهای سنتی و رونق گردشگری شهری در چین، تعامل گردشگری و قابلیت زندگی محلی به طور فزاینده‌ای برای برنامه‌های توسعه پایدار مناطق شهری مهم است. از یک‌طرف قابلیت زندگی شهری و عوامل مرتبط به آن به توسعه گردشگری کمک می‌کند و از طرف دیگر گردشگری تأثیری معکوس بر قابلیت زندگی در مناطق شهری دارد
لولی و همکاران (۲۰۱۰)	ابعاد و ویژگی‌های زیست‌پذیری و اهمیت آنها از نگاه ساکنان	به بررسی موضوع در کشور مالزی با اهداف: ۱ مشخص کردن ابعاد و ویژگی‌هایی برای ارزیابی میزان زیست‌پذیری از دید ساکنان ۲ ارزیابی اهمیت این ابعاد ویژگی‌ها با روش کمی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده است که ابعاد زیست‌پذیری عبارت‌اند از بعد اجتماعی، کالبدی، عملکردی و امنیت و از این میان مهم‌ترین بعد از نگاه ساکنان امنیت و کم‌اهمیت‌ترین آن‌ها بعد اجتماعی است.
سوفسکا (۲۰۱۷)	زیست‌پذیری یک شهر با استفاده از راه‌حل‌های هوشمند و برنامه‌ریزی شهری برای ایجاد آینده قابل سکونت در شهر اسکوپچه مقدونیه	وی به‌عنوان نسلی که در قرن شهری زندگی می‌کند، معتقد است که بی‌شک شهر باید تغییر کند تا بتواند پایداری و انعطاف‌پذیری و بیشتر از همه زیست‌پذیری را به دست بیاورد. شهرهای مختلف مراحل متفاوتی برای رسیدن به توسعه دارند، اما حرکت به سوی شهرهای زیست‌پذیر در آینده باید از راهکارهای هوشمندانه شهری بهره گیرد و برنامه‌ریزی و مدیریت شهری باهدف توسعه پایدار به‌سوی ساخت شهرهای سبز حرکت کند
زانگ و همکاران (۲۰۱۸)	در ارزیابی و تعیین رضایتمندی از زیست‌پذیری شهری در چین	نتیجه گرفتند که شش بعد زیست‌پذیری شهری تأثیرات مثبت و معناداری بر رضایت کلی از کیفیت زندگی شهری دارند که از این میان، محیط طبیعی، حمل‌ونقل مناسب و سلامت از عوامل تأثیرگذار هستند. همچنین ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی مانند موقعیت جغرافیایی، نوع مسکن، آموزش، اندازه خانواده، سن و هویت مکانی بر رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری تأثیر می‌گذارد، اما میزان تأثیرات آنها به‌مراتب کمتر از سایر ابعاد زیست‌پذیری شهری است

Source: Badland, Whitzman et al. 2014), (Zhan, Kwan et al. 2018), (Sofeska 2017), (Liu, Nijkamp et al. 2017), (Sasanpoor, yarigholi, roshti, & sajadi, 2019), (Tardast, Nikershet, & Meshkini, 2019), (Barzgar, 2019), (Sasanpoor, 2018)

شکل ۱- مؤلفه‌های زیست‌پذیری تحقیق

جدول ۲- شاخص‌های زیست‌پذیری در منطقه یک تهران

مؤلفه	شاخص	مؤلفه	شاخص
تأسیسات شهری	خدمات گازرسانی	بهداشتی و درمانی	هزینه‌های درمانی
	خدمات برق‌رسانی		کیفیت خدمات بهداشت و درمان
	خدمات تلفن ثابت		دسترسی به پزشک
	خدمات فیبر نوری و اینترنت		دسترسی داروخانه‌ها
	دسترسی به آب		حمایت‌های بهداشتی
مسکن	امکانات و تأسیسات مسکن	امنیت	آموزش‌های درمانی
	طراحی مسکن		وضعیت جرم و جنایت
	استحکام		امنیت کودکان
	ایمنی		امنیت زنان
	مساحت		رضایت از نیروهای انتظامی
آزادی اجتماعی	آزادی قومیت‌ها	محیط شهری	امنیت شبانه
	آزادی سیاسی		آلودگی هوا
	حقوق شهروندی		جمع‌آوری زباله
	رضایت‌مندی از اجرای قوانین		زیبایی و روشنایی
	امنیت شغلی		پارک
اشتغال	هزینه‌های زندگی	تفریح و اوقات فراغت	فضاهای بازی کودکان
	درآمد		سینما
	وضعیت اشتغال		رستوران
	کیفیت کادر آموزش		امکانات ورزشی
	کیفیت مدارس		تعداد مراکز تفریحی
شبکه معابر	دسترسی به مراکز آموزشی	شبکه معابر	کیفیت خیابان‌ها
	کیفیت پیاده‌روها		روشنایی معابر

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

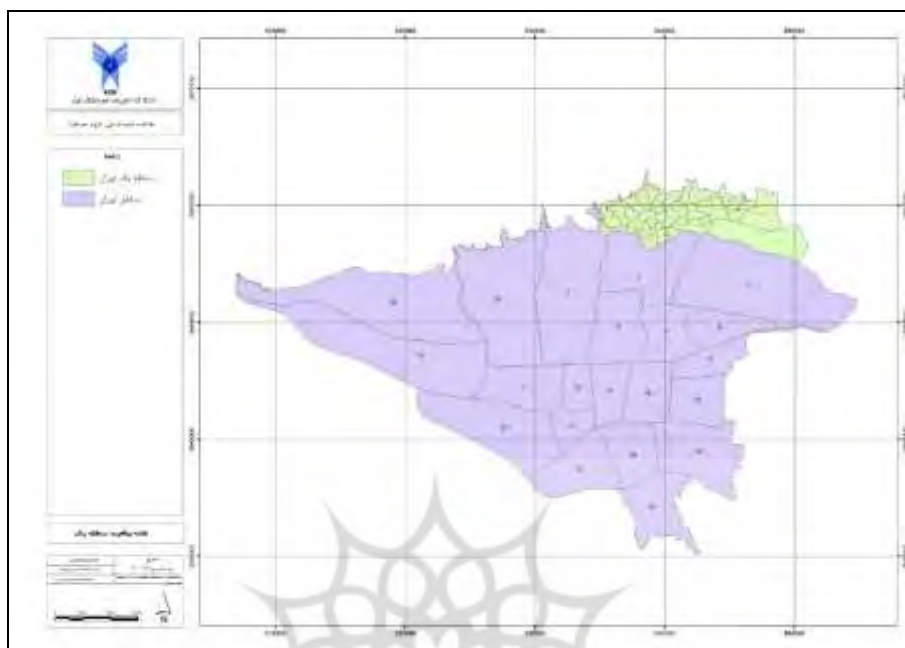
قلمرو جغرافیایی تحقیق

تهران بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شهر ایران و یکی از شهرهای بزرگ دنیاست. این بزرگی پایتخت و موقعیت ویژه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و جغرافیایی آن و تمرکز اطلاعات (در مقایسه با سایر نقاط کشور) سبب شده بسیاری از مردم کشور (برای کار، تحصیل، درمان، انجام امور اداری، خرید یا فروش کالا و تفریح) به این شهر آمده و تدریجاً ساکن شوند. این کلان‌شهر با انبوه نیازها و مسائل جاری و عمرانی خود، توسط قریب ۲۴ سازمان و نهاد دولتی یا عمومی هدایت می‌شود که شهرداری متولی اصلی ساماندهی مسائل شهر و ارتقای مشارکت و رضایت شهروندان می‌باشد. این کلان‌شهر مشتمل بر ۲۲ منطقه می‌باشد که منطقه یک، یکی از مناطق شهری تهران است که در منتهی‌الیه شمال شرقی و شمالی‌ترین نقطه شهر تهران و در طول جغرافیایی ۵۳۴۲۷۲/۵ شرقی و ۵۴۶۶۷۰/۵ غربی و در عرض ۳۹۶۴۹۲۳/۵ شمالی و عرض

۳۹۶۴۹۲۳/۵ جنوبی در این شهر واقع شده است. این منطقه از شمال به رشته‌کوه البرز، از غرب به منطقه اوین، از جنوب به بزرگراه‌های پارکوی و آیت‌الله صدر و از شرق به لواسانات محدود می‌شود. منطقه یک شهرداری تهران بخشی از شهرستان شمیرانات به حساب می‌آید. این منطقه همچنین با نام شمیران نیز خوانده می‌شود. جمعیت این منطقه بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ ایران، ۴۸۷۵۰۸ نفر (۱۶۶۸۱۱ خانوار) شامل ۲۳۸۶۹۳ مرد و ۲۴۸۸۱۵ زن و ۱۰ ناحیه و ۲۶ محله و وسعتی حدود ۳۶۰۴/۸۹۴۴ هکتار می‌باشد. این منطقه به لحاظ طراحی شهری دارای بافتی شبه روستایی است و می‌توان آن را «باغ شهر» نامید. شمیران که در دامنه کوهپایه‌های البرز جنوبی واقع است، به دلیل نیمه کوهستانی بودن و ساختاری ویژه که آمیزه‌ای از شهرسازی مدرن و سنتی است، اگرچه عرصه مشکلات بیشتری در فعالیت‌های عمرانی است، اما به‌عنوان

گورستان ظهیرالدوله تجریش نیز در این منطقه قرار دارند در بند، درکه، توچال، کلک‌چال، اوین درکه و پارک‌های جمشیدیه و قیطریه از مکان‌های تفریحی و مراکز جذب گردشگر این منطقه هستند. در شکل (۲) موقعیت منطقه یک تهران به همراه تقسیمات نواحی را مشاهده می‌کنید.

ساختگاهی قدیمی، بااهمیت و دارای ویژگی‌های آب‌وهوایی، زمینه و اقتضای کارهای عمرانی بیشتری را داشته و دارد. از مهم‌ترین مراکز فرهنگی این منطقه فرهنگسرای نیاوران و نگارخانه جماران و فرهنگسرای ملل را نام برد. همچنین کاخ موزه سعدآباد و کاخ ملت و کاخ نیاوران و امامزاده صالح و

شکل ۲: محدوده مورد مطالعه

منبع: نصیری، ۱۳۹۸

مسائل کمی و کیفی زیست‌پذیری از طریق ابزاری صورت می‌گیرد که به‌صورت متغیرهایی به نام شاخص‌های زیست‌پذیری هستند. در این پژوهش از ۱۱ مؤلفه استفاده شده که در جدول شماره دو قابل مشاهده است. همچنین مهم‌ترین مؤلفه‌های تحقیق عبارت‌اند از اشتغال، آموزش، امنیت، مسکن، معابر.

بحث و ارائه یافته‌ها:

تحلیل عاملی تکنیکی است که کاهش تعداد زیادی از متغیرهای وابسته به هم را به‌صورت تعداد کوچک‌تری از ابعاد پنهان یا مکنون امکان‌پذیر می‌سازد. هدف عمده آن رعایت اصل اقتصاد و صرفه‌جویی از طریق کاربرد کوچک‌ترین مفاهیم تبیین‌کننده به‌منظور تبیین بیشینه مقدار واریانس مشترک در ماتریس همبستگی است.

در این پژوهش به‌منظور بررسی عمیق‌تر در نواحی منطقه یک شهر تهران به‌منظور سطح‌بندی، از روش تحلیل عاملی استفاده

مواد و روش تحقیق:

تحقیق از نظر روش و ماهیت، توصیفی تحلیلی بوده و از حیث هدف در دسته تحقیقات کاربردی قرار دارد. مبانی تئوریک بر اساس مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای انجام گرفته است. برای انتخاب شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری و اولویت‌بندی این شاخص‌ها در سنجش زیست‌پذیری، از کارشناسان خبره حوزه (ترافیک، خدمات شهری، شهرسازی شهرداری، فرمانداری، استانداری، راه و شهرسازی)، به تعداد ۵۰ نفر، به روش دلفی جهت آزمون پرسش‌نامه به‌صورت تصادفی برای وزن‌دهی استفاده می‌شود. بخشی از اطلاعات موردنیاز از مرکز آمار، جمع‌آوری شده است. در این پژوهش با استفاده از شاخص‌های زیست‌پذیری و مدل تحلیل عاملی به ارزیابی زیست‌پذیری در نواحی ده‌گانه منطقه یک تهران پرداخته شده است. تحلیل

ماتریس داده‌ها در نرم‌افزار SPSS، خروجی‌ای با عنوان جدول آمار توصیفی Descriptivestatistics که شامل میانگین، انحراف معیار و تعداد شاخص‌ها می‌باشد، به دست می‌آید.

محاسبه ماتریس همبستگی

برای انجام محاسبات در مراحل بعدی و ارتباط درونی بین شاخص‌ها از ماتریس همبستگی استفاده می‌شود. اگر همه شاخص‌ها در جهت مثبت مرتب شده باشند و کیفیت بیشتر نشانگر وضع بهتر باشد، همبستگی‌ها مثبت خواهند بود. یعنی افزایش مقادیر هر یک از شاخص‌ها با افزایش مقادیر شاخص‌های دیگر خواهد بود. همبستگی میان m شاخص را می‌توان به صورت ماتریس $m \times m$ نوشت. برای شهر تهران با ۱۰ شاخص ماتریس ۱۰×۱۰ خواهیم داشت. مقادیر قطر آن همگی ۱ و اعداد زیر قطر آن تکرار اعداد بالای قطر است، زیرا همبستگی هر شاخص، با خود شاخص یک و همبستگی شاخص ۲ به ۱ همواره مساوی همبستگی شاخص ۱ با شاخص ۲ است.

استخراج مجموعه عوامل اولیه

در مورد شاخص‌های نواحی ۱۰ گانه منطقه یک تهران پس از محاسبات انجام شده توسط نرم‌افزار، ۶ عامل از ۱۰ مؤلفه اولیه استخراج شد که جمعاً ۹۳/۸۴۵ درصد از واریانس محاسبه می‌کند که نشانگر رضایت‌بخش بودن تحلیل عاملی و متغیرهای مورد مطالعه می‌باشد. جدول شماره ۳، عوامل منتخب، مقادیر ویژه هریک و مقدار واریانس محاسبه شده توسط هر عامل را نشان می‌دهد.

جدول ۳- ماتریس عامل‌های اخراجی بعد از دوران

Rotated Component Matrix									
Component									Region
۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
-۰/۱۹۰	-۰/۴۶۴	۰/۱۰۴	۰/۱۳۳	-۰/۱۳۹	۰/۱۵۸				۰/۹۶۵
			۰/۱۳۷	-۰/۱۵۳	۰/۱۵۵				۰/۹۶۳
	۰/۶۵۹	۰/۱۴۵	۰/۱۲۹	-۰/۱۲۶	۰/۱۶۱				۰/۹۶۶
-۰/۱۹۳	-۰/۸۹۷	۰/۱۳۹		۰/۲۱۵	۰/۷۵۹	۰/۵۵۵			-۰/۱۵۵
۰/۹۷۱	-۰/۱۰۴	-۰/۱۰۱	-۰/۱۳۲		-۰/۹۰۰		-۰/۲۳۸		-۰/۳۱۶
۰/۲۵۷	-۰/۱۵۷		۰/۳۴۶	-۰/۱۹۶	-۰/۴۰۷	-۰/۱۸۶	۰/۷۷۸		۰/۱۴۴
۰/۲۴۸	-۰/۲۶۷			۰/۹۷۱	-۰/۱۰۴	-۰/۱۰۱			-۰/۱۰۴
	۰/۱۵۷	-۰/۱۴۰	۰/۴۶۴	۰/۳۲۱	۰/۳۵۷	-۰/۱۷۰			-۰/۶۶۶
	-۰/۱۷۵	۰/۷۶۹	-۰/۴۳۱	-۰/۲۰۲	-۰/۱۲۶	-۰/۱۵۱			۰/۸۱۷

شده است. داده‌پردازی نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحت ویندوز انجام گرفته است. به کمک روش تحلیل عاملی بین مجموعه‌ای فراوان از متغیرهایی که به ظاهر بی‌ارتباط هستند رابطه خاصی را تحت یک مدل فرضی برقرار می‌کند. تفاوت این روش با رگرسیون چندگانه در این موضوع است که اولاً متغیرهای مورد استفاده در تکنیک تحلیل عاملی به طور مستقیم در ساختار مدل ارتباطی وارد نمی‌شوند و ثانیاً تعداد عامل‌ها به مراتب کمتر از تعداد متغیرهای اصلی می‌باشد. فرض اساسی در این تکنیک این است که یک رابطه یا مدلی بین متغیرهای مورد استفاده وجود داشته و این تکنیک قصد شناسایی و کشف این ارتباط پیچیده را بین متغیرها دارد. استفاده از تحلیل عاملی می‌تواند باعث رفع بسیاری از مشکلات در حل مسائل تصمیم‌گیری چند شاخصه گردد.

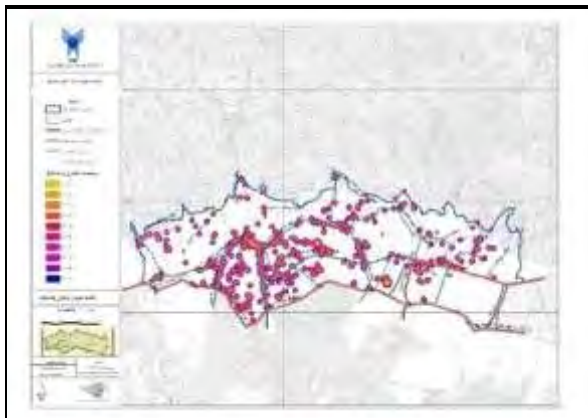
مراحل انجام تکنیک تحلیل عاملی

به منظور استفاده و به کارگیری تکنیک تحلیل عاملی باید این مراحل را طی کرد: انتخاب متغیرها برای تحلیل عاملی، محاسبه ماتریس همبستگی، استخراج مجموعه عوامل اولیه، استخراج مجموع عوامل نهایی به وسیله دوران آنها، نام‌گذاری عامل‌ها، محاسبه امتیازات عاملی و رتبه‌بندی مناطق

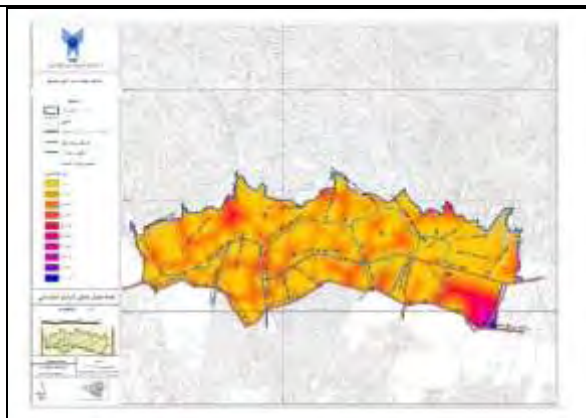
انتخاب متغیرها برای تحلیل عامل‌ها

پس از انتخاب شاخص‌ها می‌بایست ماتریس داده‌ها را برای ۱۰ منطقه مورد نظر تشکیل دهیم. در منطقه یک تهران می‌خواهیم ۱۰ ناحیه را با استفاده از ۱۱ مؤلفه رتبه‌بندی کنیم بنابراین ماتریس ۱۱×۱۰ تشکیل می‌شود. پس از وارد کردن اطلاعات

۰/۸۵۷ -۰/۱۰۶ -۰/۱۵۹ ۰/۴۲۳ ۰/۵۳۳ -۰/۴۹۴ ۰/۳۶۶ X۱۰

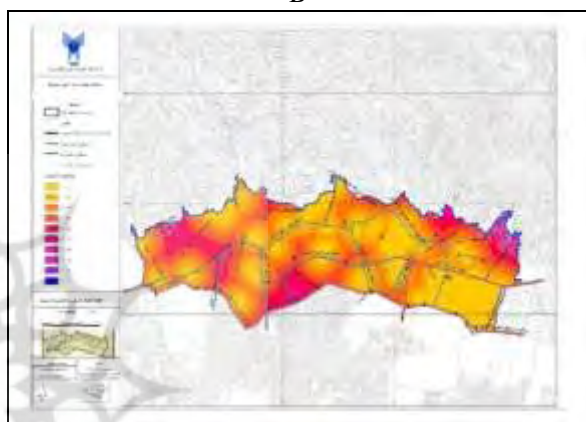
A

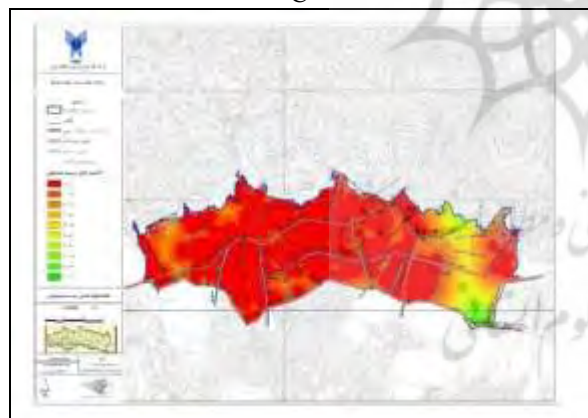
B

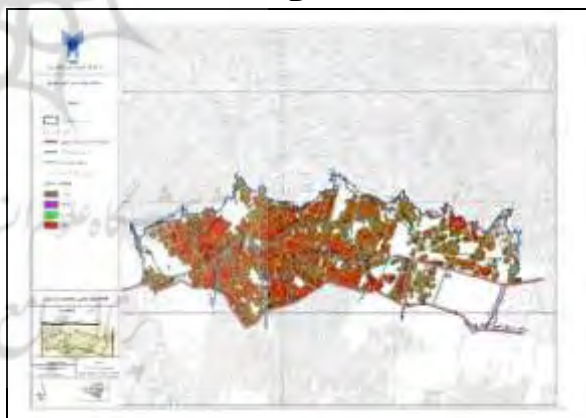
C

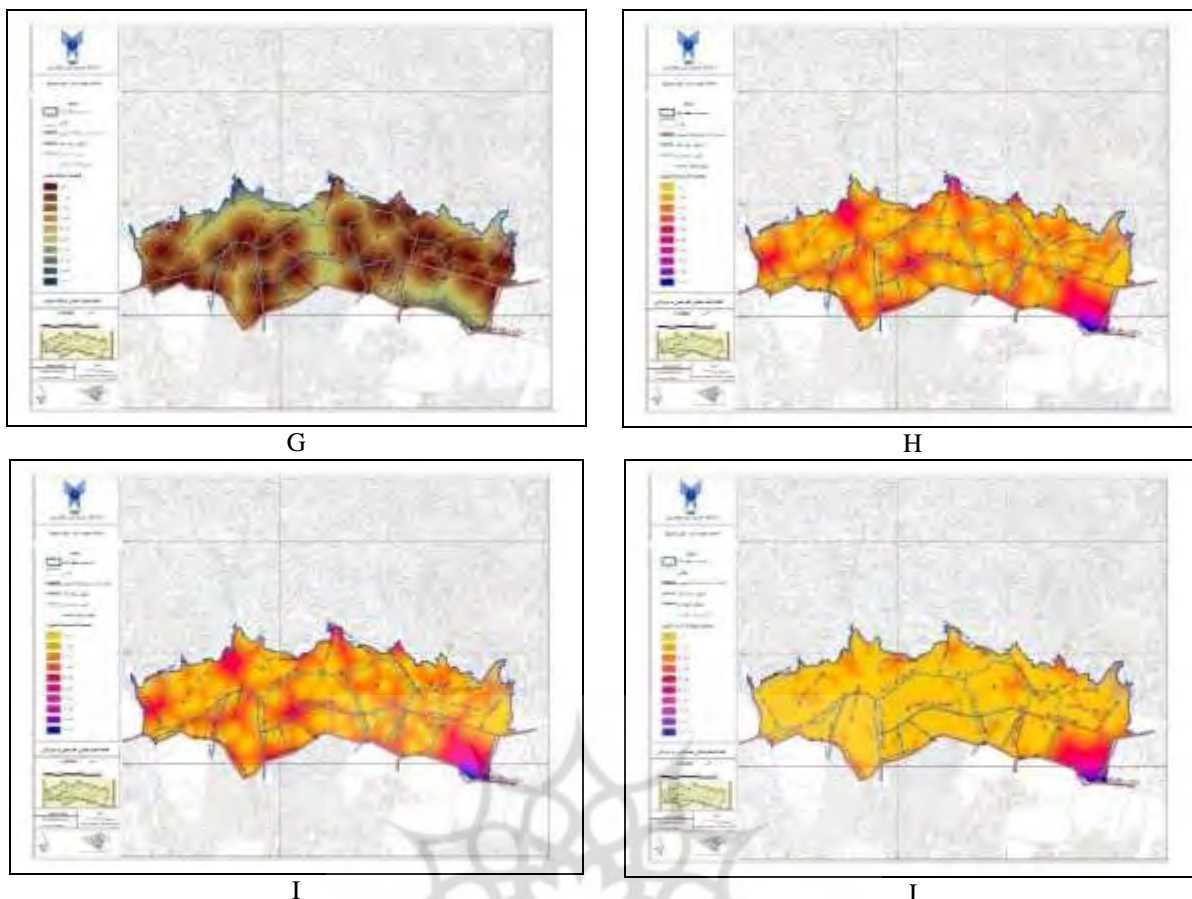
D

E

F

شکل ۳- (A) اشتغال، (B) آزادی بیان، (C) آموزش، (D) امنیت، (E) تفریحی، (F) بهداشتی و درمانی، (G) زیست‌محیطی، (H) مسکن، (I) مناطق را نشان می‌دهد. مهم‌ترین نکته‌ای که وجود دارد این است که ناحیه یک به دلیل برخورداری و دسترسی بهتر نسبت به سایر نواحی و بهره‌مندی از کیفیت زندگی بهتر، اشتغال، شبکه معابر و مؤلفه‌های امنیت در رتبه یک و ناحیه نه به دلیل کمبود زیرساخت‌ها و تأسیسات مهم شهرسازی بر اساس نظر کارشناسان و مدل شاخص ترکیبی در رتبه ده قرار گرفته است.

رتبه‌بندی نواحی

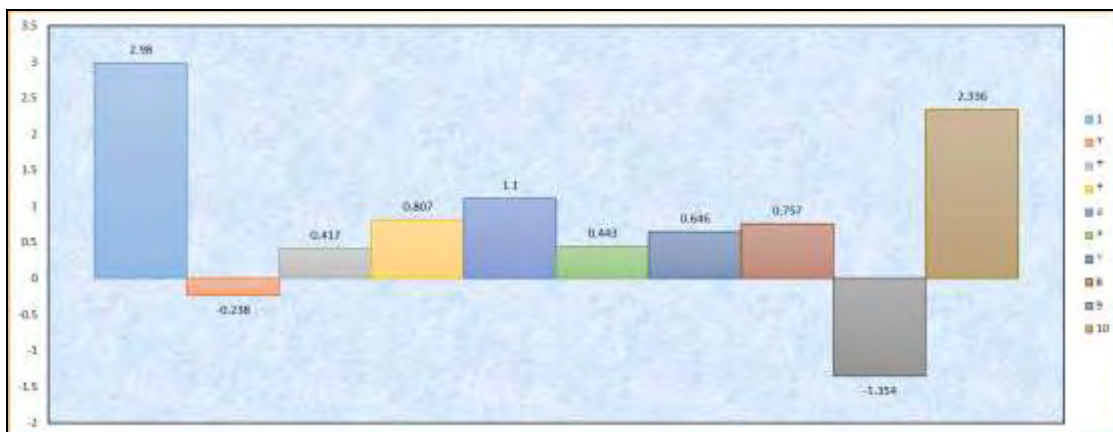
جدول ۱۱ مقدار عددی شاخص‌های ترکیبی هر منطقه و رتبه مناطق را نشان می‌دهد. مهم‌ترین نکته‌ای که وجود دارد این است که ناحیه یک به دلیل برخورداری و دسترسی بهتر نسبت به سایر نواحی و بهره‌مندی از کیفیت زندگی بهتر، اشتغال، شبکه معابر و مؤلفه‌های امنیت در رتبه یک و ناحیه نه به دلیل کمبود زیرساخت‌ها و تأسیسات مهم شهرسازی بر اساس نظر کارشناسان و مدل شاخص ترکیبی در رتبه ده قرار گرفته است.

بعد از انجام مراحل ذکر شده، در مرحله آخر، با استفاده از امتیازات عاملی به دست آمده مرحله قبل نسبت به محاسبه امتیازات عاملی برای هر منطقه و نهایتاً رتبه‌بندی مناطق پرداخته می‌شود. برای این منظور در مورد هر یک از مناطق یک شاخص ترکیبی که از جمع جبری امتیازات عامل‌های پنج‌گانه برای هر منطقه به دست می‌آید، محاسبه می‌شود. در پایان با مرتب کردن جدول بر اساس مقدار عددی شاخص‌های ترکیبی مناطق، می‌توان آنها را رتبه‌بندی کرد.

جدول ۴- شاخص ترکیبی و رتبه‌بندی نواحی ده‌گانه منطقه یک تهران

رتبه	شاخص ترکیبی	مناطق	رتبه	شاخص ترکیبی	نواحی
۷	۰,۴۴۳۸۲	ناحیه ۶	۱	۲,۹۸۸۹۳	ناحیه ۱
۶	-۰,۶۴۶۴	ناحیه ۷	۹	-۰,۲۳۸	ناحیه ۲
۵	۰,۷۵۷۴۸	ناحیه ۸	۸	۰,۴۱۷۹۹	ناحیه ۳
۱۰	-۱,۳۵۴۸۲	ناحیه ۹	۴	۰,۸۰۷۱	ناحیه ۴
۲	۲,۳۶۶۳۴	ناحیه ۱۰	۳	۱,۱۱۷۷۸	ناحیه ۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۴- رتبه‌بندی نواحی ده‌گانه منطقه یک تهران

شکل ۵- پهنه‌بندی زیست‌پذیری در منطقه یک کلانشهر تهران

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

زیست‌پذیری به‌عنوان یکی از مباحث اساسی در پایداری شهری، به سیستم شهری اطلاق می‌شود که در آن به‌سلامت اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و روانی همه ساکنانش توجه شده باشد. این کیفیت فضاهای شهری مطلوبی را در بر می‌گیرد که غنای فرهنگی را حفظ کرده و آن را بازتاب دهد. برابری، عدالت، امنیت، مشارکت، تفرج و قدرت‌بخشیدن، کلیدی هستند که به این مفهوم استحکام می‌بخشند.

در تبیین و شناخت باید گفت سه مفهوم توسعه پایدار، کیفیت زندگی و زیست‌پذیری اجزای اصلی و کلیدی این کتاب به‌عنوان راهبردی نوین بر برنامه‌ریزی شهری است که هرکدام از این سه مفهوم، لازم و ملزوم یکدیگر برای رسیدن به هدف توسعه

شهری مطلوب است هرچند که در عمل تفاوت‌های بسیاری با یکدیگر دارند. اما در بسیاری از منابع به دلیل نزدیک بودن اصول و مبانی پایداری و زیست‌پذیری، این دو واژه را به‌صورت یکسان به کار برده‌اند. پایداری به‌صورت مکرر به‌عنوان برآورده ساختن نیازهای زمان حال بدون به خطر انداختن نیازهای نسل آینده تعریف شده است. این مفهوم شامل اثرات مثبت تصمیم‌گیری در سه عامل است عدالت (مردم و اجتماع)، اکولوژی (یا همان محیط‌زیست) و اقتصادی، هدف پایداری نیز رضایت از نیازهای پایه اجتماعی و اقتصادی در حال و آینده و استفاده مسئولانه از منابع طبیعی و محیط زیستی که حفظ و بهبود رفاه جامعه وابسته به آن است.

رفتن ثروت‌های طبیعی و فرهنگی، کاهش مشارکت عموم در فرآیند تصمیم‌گیری مواجه شده است.

توجه به مردم محلی هر مکان، در مطالعات زیست‌پذیری از ضروریات است. از این‌رو زیست‌پذیری به‌طور کلی مفهومی پیچیده و نسبی است. پیچیده از آن‌رو که مسلماً عوامل متعددی در بهبود شرایط زندگی فرد و جامعه دخیل می‌باشد و نسبی از آن‌جهت که احتمالاً اصول و مشخصه‌هایی که در یک جامعه به‌عنوان شرایط مطلوب در نظر گرفته می‌شود، ممکن است در جامعه و مکانی دیگر به‌صورت متفاوت تعبیر شود؛ بنابراین مطالعه زیست‌پذیری در صورتی که بر اساس شرایط و فرهنگ محلی هر مکان باشد، بسیار معنادارتر و مرتبط‌تر است. بر این اساس معیارهای زیست‌پذیری با توجه به شرایط مکانی و زمانی مختلف، متفاوت هستند. از این‌رو قابل تعویض با یکدیگر نیستند و باید توسط مردم در مکان‌ها و در مقیاس‌های زمانی مختلف مورد درک و سنجش قرار گیرند؛ بنابراین انتخاب شاخص در زیست‌پذیری برای مطالعه وضعیت آن بسیار حیاتی و مهم می‌باشد. شاخص‌ها از یک سو ابزاری برای شناخت دقیق شرایط موجود در جامعه در یک مقطع زمانی هستند و از سوی دیگر نشان‌دهنده تصویر روندها و دگرگونی‌هایی که طی دوره مشخص رخ داده است.

بنابراین شهر زیست‌پذیر به‌عنوان مکانی امن، جذاب، دارای انسجام و پیوستگی اجتماعی و پایداری زیست‌محیطی، مسکن متنوع و قابل استطاعت که با سیستم حمل و نقل عمومی، پیاده روی، دوچرخه سواری، آموزش، فضاهای باز عمومی مراکز خرید محلی و خدمات بهداشت و سلامت، فرصت‌های فرهنگی و تفریحی ... تعریف شده است.

به‌عنوان مثال می‌توان گفت ملبورن زیست‌پذیرترین شهر دنیاست باید گفت شهرها پس از انقلاب صنعتی با مشکلات اجتماعی، اقتصادی، و زیست‌محیطی متعددی روبه‌رو شدند این چالش‌ها و مشکلات این پیام آشکار را برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران شهری به همراه داشته است که آنها دیگر نمی‌توانند به تنهایی حرکت کنند و برای آنکه بتوانند شهرهایشان را مبدل به مکانی جذاب برای زندگی و دارای انسجام و اقتدار شهری سازند باید مشارکت‌های فعالانه با بخش خصوصی و گروه‌های شهری جامعه افزایش داده شود.

از شیوه‌های نوین برای مشارکت افرادی که در شهرها زندگی و کار می‌کنند استفاده شود و شهروندان شبکه حمل و نقل و مراکز خرده‌فروشی، خدمات دولتی و زیرساخت‌ها را تجربه می‌کنند و اگر شهر برای همه افراد است، پس همگان باید یک نقش مهم را در زیست‌پذیری شهری ایفا کنند.

در عمل نیز عناصر زیست‌پذیری و پایداری کاملاً با هم مرتبط هستند. هم زیست‌پذیری و هم پایداری در پی مسائل مربوط به عدالت اجتماعی، سلامت انسان و ترویج دوستی با طبیعت و فعالیت‌های اقتصادی سالم هستند. تفاوت اساسی بین زیست‌پذیری و پایداری در زمان و دامنه آنهاست. پایداری از لحاظ زمانی طولانی‌مدت است و با تمرکز بر اهداف بزرگ‌تر محیطی مانند کاهش اثرات آب‌وهوا، افزایش بهره‌وری انرژی و کاهش استفاده از منابع طبیعی همراه است. درحالی‌که زیست‌پذیری اغلب شامل برنامه‌ریزی‌های متمرکز کوتاه‌مدت و اجرای استراتژی در سطح جامعه است.

زیست‌پذیری شامل مجموعه‌ای از موضوعات مختلف است که توسط یک مجموعه اصول مرتبط با هم هدایت می‌شود. این اصول شامل عدالت، مشارکت و قابل دسترس بودن است که به‌عنوان اجزای اصلی زیست‌پذیری مطرح است.

لازم به توضیح است که سنجش کیفیت زندگی و زیست‌پذیری اطلاعات مشترکی را فراهم می‌آورد به طوری که در پی سنجش مفاهیم سه‌گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی هستند، اما بین این دو مفهوم نیز تفاوت مهمی وجود دارد. در حالی که سنجش کیفیت زندگی نهایتاً بر روی ویژگی‌های رفاه زندگی افراد در یک مکان خاص جغرافیایی تمرکز می‌کند، سنجش زیست‌پذیری بر روی ویژگی‌های مناطق و خدماتی که می‌توانند به ساکنین ارائه دهند تمرکز دارد. در واقع سنجش کیفیت زندگی تحت تأثیر ویژگی‌های جمعیتی است که فراتر از کنترل برنامه‌ریزان می‌باشد. درحالی‌که سنجش زیست‌پذیری بیشتر کاربردی و شامل عواملی است که برنامه‌ریزان می‌توانند در آن زمینه تأثیرگذار باشند.

اهمیت زیست‌پذیری به‌طور روزافزون ناشی از افزایش آگاهی نسبت به الگوهای ناپایدار زندگی و مصرف شهری است که نه سالم هستند و نه پایدار و در درازمدت موجب کاهش توان منابع محیطی برای حمایت از جمعیت کره زمین می‌شود. زیست‌پذیری هم به وسیله ساکنان و هم بوسیله برنامه‌ریزان که برای ایجاد فضاهای زندگی پایدار، کاربردی و لذت‌بخش کار و تلاش می‌کنند مورد ستایش و پذیرش قرار گرفته است.

به‌طور کلی سکونتگاه‌های زیست‌پذیر احساس بیشتری از اجتماع و مالکیت را ایجاد می‌کنند و نرخ مهاجرت از آنها پایین است. با توجه به اینکه جامعه انسانی و مدنی امروز با وجود مسائلی قبیل آلودگی زیست‌محیطی، آسیب‌پذیری محیط شهری، فقر و بی‌عدالتی، فردگرایی، از هم پاشیده شدن روابط اجتماعی، نامتعادل بودن، از بین رفتن هویت شهری، از بین

سازمان‌های مختلف، مهم‌ترین عامل در دستیابی به زیست‌پذیری، عوامل و مؤلفه‌های تأسیسات و مسکن شهری است که می‌تواند در نظام زیست‌پذیری کلان‌شهر تهران نقش ایفا کند و همچنین مؤلفه‌های تفریحی و ورزشی در جریان زیست‌پذیری از وضعیت نامطلوبی در منطقه یک برخوردار هستند.

در این پژوهش ۱۱ مؤلفه‌ها زیست‌پذیری احصا گردید که این مؤلفه‌ها در قالب عامل معنادار، بارگذاری شده‌اند. باتوجه‌به اینکه شاخص‌های گوناگونی در این عامل بارگذاری شده‌اند، برای نام‌گذاری به شاخص‌هایی که دارای عدد بارگذاری بیشتری هستند توجه می‌کنیم که شاخص اقتصادی، آموزشی و بهداشتی می‌باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد، رتبه‌بندی نواحی منطقه یک تهران به ترتیب عبارت است از: ناحیه ۱، ناحیه ۱۰، ناحیه ۵، ناحیه ۴، ناحیه ۸، ناحیه ۷، ناحیه ۶، ناحیه ۳، ناحیه ۲، ناحیه ۹. در این رتبه‌بندی ناحیه یک دارای بالاترین رتبه زیست‌پذیری و ناحیه نه به لحاظ زیست‌پذیری در وضعیت نامطلوبی قرار دارد.

البته قطعاً این نوع الگوهای بومی باید برای دیگر کلانشهرهای کشور نیز مطابق با همین فرایند تدوین شوند و همچنین برای تحقیقات بعدی میتوان علاوه بر مفاهیم، ابعاد و معیارها، به شاخصهای کمی قابل اندازه‌گیری برای حکمروایی خوب شهری هر شهر دست یافته و به صورت مداوم اقدام به رصد و کنترل این شاخصها در هر شهر نمود.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References:

۱. Ahmed, N. O., et al. (2019). "A critical review of urban livability." *European Journal of Sustainable Development* 8(1): 165-165.
۲. Alijani, S., et al. (2020). "A new approach of urban livability in Tehran: Thermal comfort as a primitive indicator. Case study, district 22." *Urban Climate* 33: 100656.
۳. Badland, H., et al. (2014). "Urban liveability: emerging lessons from Australia for exploring the potential for indicators to measure the social determinants of health." *Social science & medicine* 111: 64-73.

از برنامه‌های زیست‌پذیری می‌توان برنامه‌های تحقیقاتی زیست‌پذیری شهری ایالت ویکتوریا را که دو هدف اصلی دارد را اشاره کرد:

۱. مفهوم سازی و به کار بردن معیارهای فضایی مبتنی بر سیاست زیست‌پذیری شهری در سرتاسر ایالت
۲. بررسی ارتباط بین زیست‌پذیری شهری و سلامت و رفاه مهم‌ترین ابعاد زیست‌پذیری شهری: اشتغال، مسکن، فضای باز عمومی، زیرساخت‌های اجتماعی، حمل و نقل، پیاده روی، مواد غذایی باتوجه‌به مطالب ارائه شده شهرهای زیست‌پذیر سلامت، رفاه، و کیفیت زندگی افراد را که در آن زندگی یا کار می‌کنند را فراهم می‌کنند. فراهم نمودن امکانات و خدمات رضایت مندی ساکنان از زندگی کردن در شهر، دسترسی به آموزش و بهداشت وجود چشم انداز سبز و پارک‌ها و هر آنچه که یک شهر را می‌سازد حق شهروندی هر ساکن شهری محسوب می‌شود و اینکه این حق تا چه اندازه برای افراد رعایت شده است بسیار مهم است و در خصوص زیست‌پذیری شهر ملبورن سطح کیفیت زندگی، میزان رضایت مندی ساکنان، سهولت دسترسی به امکانات و خدمات مختلف، پارک و فضای سبز در این شهردر سطح بسیار خوبی بوده است.

در این پژوهش تلاش شد تا با استفاده از تحلیل عاملی و مطالعات از پیشینه پژوهش با بهره‌گیری از مؤلفه‌های شبکه معابر، محیط زیستی، حمل‌ونقل، آموزشی، اشتغال وضعیت زیست‌پذیری از منطقه یک کلان‌شهر تهران ارائه شود. یافته‌ها نشان می‌دهند که از نظر متخصصان و مدیران ارشد

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

۴. Baig, F., et al. (2019). "Determining factors influencing residents' satisfaction regarding urban livability in Pakistan." *International Journal of Community Well-Being* 2(2): 91-110.
۵. Balsas, C. J. (2004). "Measuring the livability of an urban centre: an exploratory study of key performance indicators." *Planning, Practice & Research* 19(1): 101-110.
۶. Barzegar, S., heydari, T., anbarloo, A. (2019). *Analysis of Informal Settlements with the approach of livability Case study :*

- Informal neighborhoods of zanjan city. *Regional Planning*, 9(33), 137-152.
۷. Daviran, S. (2020). Assessment of urban textile viability with emphasis on social sustainability (Case Study: Informal settlements of Hamadan city). *Journal of Urban Social Geography*, 7(1), 47-64. doi:10.22103/jusg.2020.2004
۸. Evans, P. (2002). 1. Introduction: Looking for Agents of Urban Livability in a Globalized Political Economy. *Livable Cities?*, University of California Press: 1-30.
۹. Hashemi, S. Y. (2020). Ecological vulnerability assessment of tourism centers in Langaroud city on the basis of SWOT model. *Journal of Environmental Hazard Management*, 7(2), 151-162.
۱۰. Kashef, M. (2016). "Urban livability across disciplinary and professional boundaries." *Frontiers of Architectural Research* 5(2): 239-253.
۱۱. Liu, J., et al. (2017). "Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data." *Habitat international* 68: 99-107.
۱۲. Mohamadi, P. (2020). The Study of urban viability indicators status in Shahrekord, based on the position of urban management. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 20(57), 205-222.
۱۳. Momeni, A., Jahanshiri, M., & Azmi, A. (2020). The effects of adequate governance on the viability of suburban settlements in Adran Rural District. *Journal of Urban Peripheral Development*, 2(1), 193-205.
۱۴. Nab, B. V., & Agdam, F. B. (2020). Explanation and Leveling the Factors Affecting the Livability of Using the Approach Interpretive Structure Modeling and Mic Mac Technique (Case Study: Tabriz Metropolis). *Environmental Researches*, 10(20), 49-62.
۱۵. Nur, S. A. M., et al. (2017). "Combination model of Tehran metropolis based on infrastructure indicators." *Geography* 15(53): 181.
۱۶. Porta, S. and J. L. Renne (2005). "Linking urban design to sustainability: formal indicators of social urban sustainability field research in Perth, Western Australia." *Urban Design International* 10(1): 51-64.
۱۷. Pourahmad, A., Astaneh, A. D., Shahraki, S. Z., & Pourghorban, S. (2020). Evaluating and analyzing the Effective Factors on the urban livability of Kish Island. *Geographical Urban Planning Research*, 8(1), 1-22.
۱۸. Saitluanga, B. L. (2014). "Spatial pattern of urban livability in Himalayan Region: A case of Aizawl City, India." *Social indicators research* 117(2): 541-559.
۱۹. Sasanpoor, F. (2018). Investigating the Feasibility of Urumia Urban Areas Livability using RALSPI Model. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 18(48), 241-258.
۲۰. Sasanpour, F., et al. (2015). "Livability of cities in sustainable urban development, case study: Tehran Metropolis." *Geography* 12(42): 129-.
۲۱. Shahnavaishi, Y., Anvari, M. R., & Bostani, M. K. (2021). Explain and Prioritization the Livability of Urban Region (Case Study: Zahedan City). *Quarterly of Geography (Regional Planing)*, 11(1), 613-630.
۲۲. Sofeska, E. (2017). "Understanding the livability in a city through smart solutions and urban planning toward developing sustainable livable future of the city of Skopje." *Procedia Environmental Sciences* 37: 442-453.
۲۳. Tardast, Z., Niksershet, M., & Meshkini, A. (2019). Explaining the Pattern spatial organization of Urban livability: Case Study: Ilam City. *Journal of SHAHR-HA*, 6(20), 105-125.
۲۴. Yarahmadi, M. (2020). Identification of factors affecting urban viability in Nourabad Mamasani. *Journal of SHAHR-HA*, 7(23), 7-27.
۲۵. yarigholi, v., roshti, m. a., & sajadi, J. (2019). Investigating the position of the concept of urban livability in the urban development plan (case study: Master plan of Zanjan city. *Geography*, 16(59), 95-108.
۲۶. Zhan, D., et al. (2018). "Assessment and determinants of satisfaction with urban livability in China." *Cities* 79: 92-101.